

OHLASY HILSNERIÁDY NA OSTRAVSKU A TĚŠÍNSKU

Aféra, spjatá se zavražděním mladé dívky Anežky Hrůzové v lese u Polné dne 29. března 1899 a známá pod názvem "hilsneriáda", nalezla široký ohlas. Objevila se v období vypjatého národnostněpolitického boje mezi Čechy a Němci, případně jinými národnostmi, v němž sehrál důležitou roli i vztah k Židům. Značná část veřejnosti viděla v Židech spojence Němců a jiných utlačovatelů českého národního života, podléhala proto snadno různým antisemitským pověrám včetně bludů o rituálních vraždách. Proto mohlo mít nepodložené obvinění vůči Leopoldu Hilsnerovi jako pachateli vraždy Anežky Hrůzové kladné přijetí, aniž se kdo zamyslel nad tím, nakolik vůbec je reálné.

Jednou z oblastí, kde hilsneriáda nalezla značný ohlas, byl průmyslový kraj Ostravska a Těšínska. Národnostní boj zde probíhal mezi Čechy, Němci a Poláky navzájem. Právě kolem roku 1899 část radikálních Poláků začala považovat za nejhoršího nepřítele polského národního života Čechy, a byla proto ochotná zmírnit své dosavadní ostré útoky vůči Němcům i Židům. U národně orientovaných Čechů předsudky vůči Němcům a Židům přetrvávaly. Liberálně naladěni Němci byli proti antisemitismu, jejich vliv však postupně slábl a byl vystřídán různými radikálně pangermánskými skupinami (schönerovci, spolek "Nordmark"), u nichž antisemitismus byl na předním místě.

Shodou okolností těsně před vypuknutím hilsneriády a v jejím průběhu se v Herbenově revui *Čas* objevily první básně Petra Bezruče, vydané později pod názvem *Slezské písně*. Ihned po uveřejnění byly na Ostravsku velmi populární,

některé z nich přetiskl např. ostravský sociálnědemokratický *Duch času*. Byly vítány pro své realistické zobrazení politického, sociálního a národnostního útlaku lidí na Ostravsku a Těšínsku, patří právem k pokladům naší poezie. Čtenáře však dnes může zarazit skutečnost, že se v nich projevuje poměrně silný antisemitismus. Petr Bezruč převzal zřejmě leccos z protizidovských nálad při své předchozí spolupráci s místeckými národními buditeli Janem a Ondřejem Boleslavem Petrovými, zdá se však, že jeho protizidovské vystupování bylo nejspíše součástí snahy "být jedním z davu" a zůstat jako autor nepoznán, než cílevědomého antisemitismu. V pozdější básni *Papírový Mojžíš* totiž dokázal vyjádřit soucit s utrpením nešťastného Žida.

Z českých novin a časopisů se v hilsneriádě angažovaly nejvíce dva - *Ostravský obzor*, vydávaný známým antisemitou spisovatelem a divadelníkem Františkem Sokolem Tůmou, a *Noviny Těšínské*, orgán českého národního života na Těšínsku.

Zatímco F. S. Tůma referoval na stránkách svého časopisu o polenské vraždě, jejím vyšetřování, vznesených obviněních vůči Hilsnerovi a přípravě procesu od samého počátku, *Noviny Těšínské* se do kampaně zapojily až při zahájení procesu s Hilsnerem v Kutné Hoře v září 1899. Komentáře obou periodik byly velmi ostré, silně protizidovské a stranicí obžalobě Hilsnera. Proces se shodou okolností uskutečnil v období dvou událostí, které s ním nakonec byly tak či onak spojovány - snaha o revizi procesu francouzského kapitána Žida Dreyfuse, nevinně

odsouzeného r. 1894 pro špionáž ve prospěch Německa, a národnostních bouří po zrušení jazykových nařízení ministerského předsedy Badeniho 14. října 1899. Kam až mohly dojít výlevy zjištěného "veřejného mínění", dokazují nejlépe některé články z *Novin Těšínských*. Tak např. 7. října 1899 doporučily nepřímo rakouské vládě používat vůči Židům obdobných prostředků jako ruská vláda. Dne 28. října tytéž noviny referovaly o tom, že prý při jazykových bouřích v Holešově Židé stříleli do křesťanů. Židé prý finančně podporují procesy Dreyfuse a Hilsnera (na toto prý už vydali 300 000 zl.) a z časopisu *Rossijskij trud* byl převzat antisemitský článek *Židovská otázka se nedá řešit*. Jako reakci na snahy o revizi Hilsnerova procesu, reprezentované prof. T. G. Masarykem, podotkly *Noviny Těšínské* 4. listopadu 1899, že nakonec prý ještě Hilsnera zabila Anežka Hružová!

Za zmínku stojí také snaha o "hledání" dalších rituálních vražd. *Noviny Těšínské* referovaly 11. listopadu 1899 o smrti sirotka Črchlana za slovenského Náместova, zabitého 15. října 1899 podřezáním. Služka tamního košeráka Nürnbergera obvinila z této vraždy Žida Jakobsona a dalšího nejmenovaného Žida. *Noviny Těšínské* však již další zprávy o této vraždě nepřinesly, nepochybně proto, že vyšetřování nevedlo k takovým výsledkům, jako v případě Leopolda Hilsnera.

Ohlasy polenského případu potvrzuje i hlášení policejního komisariátu v Moravské Ostravě moravskému místodržitelství v Brně a zemské vládě slezské v Opavě z 28. září 1899, že v prostoru Staré střelnice (nyní Komenského sady) v Moravské Ostravě byly nalezeny letáky s tímto textem: *V Polně v Čechách košeroval Žid Hilsner křesťanskou děvuchu Anežku Hružovou ještě s dvěma parkoty*

(smradlavými kozly). Smrad židovský odsouzen k smrti oběšením. Dva jeho pomocníci jsou též už chyceni. Hodili jí oprátku na krk a košerákem podřezali jí krk a krev její zabrali. Křesťané! Varujte se Židů! Pryč se Židy! Jiné letáky rozšiřoval vítkovický listonoš Anton Glier - byli na nich Židé zpodobněni jako prasata v obscénní pozici a nápis "Budeme vyrábět pražskou šunku". Vyšetřováním bylo zjištěno, že hlavním šířitelem těchto letáků byl ostravský knihkupec František Měřinský, který zároveň dal vytisknout v Brně u Antonína Odehnala brožuru *Rituální vraždy u židů a co lze o tom soudit*. Brožura byla výrokem zemského soudu v Brně konfiskována. Závěrečná zpráva komisariátu o vyšetřování záležitosti z 3. listopadu 1899 potvrzuje relativní bezmocnost úřadů proti projevům antisemitismu. V revíru jsou prý celkem jen troje noviny, píšící v duchu vysloveně nepřátelském vůči Židům, ostatní hoví o Židech příznivě nebo neutrálně. Úřední zákroky (konfiskace apod.) jsou možné jen v případech prokazaného porušení zákona (nelze tedy stíhat brožury, referující o průběhu Hilsnerova procesu, nebo to, co je vytištěno jen v jednom exempláři), přičemž i ty případy, které vedly k oprávněné konfiskaci (zmíněná brožura a tři novinové články) byly předmětem ostré kritiky v brněnských klerikálních novinách *Hlas*. Snad měly úřady velký strach, nic nedělaly a umožnily tak, že zvláště dělnictvo bylo tiskem, brožurami a letáky velmi pobuřováno.

Jak jsme podotkli, část nacionalisticky orientovaných Poláků zaměřila tehdy svůj boj proti Čechům, a proto oslabila dosavadní boj proti Židům. Na stránkách polského národního orgánu *Gwiazdka Cieszyńska* najdeme o případu Hilsner jen jednu zprávu z 23. září 1899, doprovázenou sdělením, že Hilsnerův advokát

JUDr. Zdenko Auředníček dostal od židovského spolku "Alliance Israélite" ve Vídni za Hilsnerovu obhajobu předem 14 000 zl.

Zvláštní kapitolu v hilsneriádě představuje sociálnědemokratický časopis *Duch času*, jenž začal vycházet na počátku r. 1899. Jeho redaktori (mj. později proslulý moravskoostravský starosta Jan Prokeš) vyhlásili ostrý boj všem druhům útlatku, militarismu a národnostnímu šovinismu, tedy i antisemitismu. Časopis proto referoval o průběhu Hilsnerova procesu celkem objektivně, odsuzoval pověry o rituálních vraždách a doporučoval umírněnost při posuzování celé záležitosti. Na druhé straně však jeho vystupování proti židovským kapitalistům vedlo nechtěně také k jistým formám antisemitismu. Častokrát např. vyzývala redakce k bojkotu židovských (i nežidovských) firem, v nichž byli utlačováni zaměstnanci - po zjednání nápravy býval bojkot odvolán. Při hodnocení bouří po odvolání Badeniho jazykových nařízení převzal *Duch času* názory sociálnědemokratického poslance říšské rady Žida Arnošta Bernera, jenž 8. listopadu 1899 prohlásil, že nepokoje jsou následkem všestranného utlačování lidu a

tvrdil, že antisemitismus chce pouze nahradit židovské vykořisťovatele křesťanskými. Tyto názory představitelé moravskoostravské židovské náboženské obce ostře kritizovali, proti čemuž se *Duch času* ohradil.

Je zajímavé, že zájem o hilsneriádu trval na Ostravsku a Těšínku pouze do konce roku 1899. Pokračování procesu před odvolacím soudem v Písku v roce 1900 a následné Hilsnerovo uvěznění se již na stránkách tamních novin a časopisů neprojevovalo. Je to dosti překvapující vzhledem k tomu, že antisemitské vystupování mezi představiteli českého národního života na Ostravsku a Těšínku můžeme sledovat zhruba do r. 1910 (pak nastal určitý zlom v souvislosti s rozkoem v sociální demokracii) a v polském národním hnutí antisemitské tendence po r. 1905 opět zesílily. Zkoumání tohoto nezájmu o další průběh hilsneriády by si ovšem vyžádalo hlubšího bádání, k němuž není dostatek spolehlivých pramenů. A tak na závěr dodejme jen tolik, že po r.1910 dokonce i *Noviny Těšínska* tiskly reklamy židovských firem a kondolence k úmrtí významných Židů na Těšínku, které předtím v 90. letech 19. století napadaly!

Jan Krátký

OČIMA KLUKA TENKRÁT V POLNÉ

Na polenském Zápekli jsem žil do roku 1936. V srpnu ten rok rostlo velké množství hub. Jednu neděli ráno jsme s otcem šli na houby do malověžnického Obecniku a dál k Záušnímu lesu u Ždírcu. Cestou jsme potkali pana Fichtnera, co byl kolářem a také hospodařil a měl chalupu pod silnicí v zatáčce u Zvonikova. Ta chalupa tam dodnes je a Fichtnerům patří. Tak ten pan Fichtner nám ukazoval houbu, byl to březák, který měl hlavu skoro jako malý

deštník. Takové to byly houby. My sami jsme nasbírali zanedlouho plný batoh a proutěnou tašku. Ten den byl opravdu pěkný, letní, jak má být. Slunce letně pražilo, rybník Peklo byl obležen lidmi, co se koupali, plovárna byla plná lidí, po Pekle jezdily všechny lodky a maňasy a bylo zkrátka pořádné léto. Po obědě jsme seděli s otcem na dvoře a krájeli donesené houby na sušení. Při tom krájení jsem seděl obrácen čelem k hrázi.

Vedle našeho obydlí směrem ke splavu Pokla stálo tehdy pět starých stodol. Všechny měly podle starého zvyku kamennou podezdívku, ale jinak byly celé dřevěné, z trámů starých několik generací. Jejich střechy byly pokryté dehtovým papírem - térapapírem - a některé měly dokonce kusy střech vyspravované šindelem. Jednu chvíli jsem se na ty stodoly podíval a vidím, jak se od nejbližší střechy valí dým. Hned jsem tátovi povídal, že se od stodoly kouří. Táta se otočil, koukl na stodolu a hned křičel: "Sakra, vždyť to hoří!" A také hned vykřikl: "Hoří!" a několikrát to opakoval. Od stodol začalo praskat, nad střechy vyrazil plamen a již to šlo velmi rychle. Ve všech stodolách byla uskladněna část úrody, sláma a seno. Stodoly vzplály, z térovaných střech stoupal obrovský sloup černého dýmu, voda pod stodolami se skoro vařila, žár byl veliký. Z hořícího kotle létaly vzhůru a do okolí žhavé věchty slámy, kusy térapapíru

a oharky dřeva. Bylo velké nebezpečí, že to zapálí další chalupy - Hondlů a Valů na jedné straně, Skálů a Nejedlých na druhé straně a přes silnici Jarošů nebo Holínských. Mě ihned táta vyhnal na Haklův kopeček, kde mě sousedé hlídali. Sousedé a přibíhající lidé začali vynášet z našeho obydlí, od pana domácího Jaroše a od nás, různé věci a část nábytku. Jenže to šlo pro hrozný žár moc špatně. Z domu byl východ pouze jeden, do uličky ke dvorku, byla široká jen pro malý vozík s kravami pana domácího Jaroše. Dál už byla jen hořící stodola. Z našeho bytu vynesli jen stůl, nějaké šatstvo, peřiny a kuchyňské drobnosti. Do toho zmatku teprve hodně pozdě začala houkat siréna svolávající polenské hasiče. Jenže tenkrát zrovna jako naschvál měl právě pohřeb jeden známý občan Polno, též člen hasičského sboru a hasiči drželi slavnostní smuteční kondukt. Přijeli tedy pozdě a ještě měli závadu na stříkačce. Ono se

tehdy vůbec říkalo o polenských hasičích, že se vždy opozdí a potom že jim zase nejde stříkačka nebo že mají děravé hadice. Ale to snad byly jen takové "povzbudivé" narážky, i když jsem sám viděl, když hořela zámecká věž, jak jim voda z děravé hadice stříkala v délce od splavu u elektrárny po zámek na třech místech. K našemu ohni se sjelo asi sedm hasičských sborů. Kouř z ohně byl vidět až v Jihlavě, a tak mezi prvními nebo vůbec první byli hasiči z Bedřichova. Zkrátka a dobře oheň to byl velký, pozorovatelů a "čumilů" bylo ohromné množství na ulici, na hrázi, na Pekle v lodkách a maňásích, nad lihovarem, na Kateřinově. Stodoly shořely skutečně na prach a s nimi jako jediné také obytné stavení pana Jaroše, u kterého jsme bydleli v podnájmu. Po tomto ohni jsme se odstěhovali do "zámku" - na hrad Polná.

Na Zápeklí jsem se ještě dlouho i s mými sourozenci "držel" v partě kamarádů a kamarádek, kteří byli většinou o několik roků starší a já jako benjamínek jsem jim při jejich zábavách byl často na obtíž. Tak v této zápekelské partě byli Karel Holínský, co později odešel do Austrálie, bydlel naproti našemu domku přes ulici v poschodí domu pana Václava Holínského, který tam měl zelinářský krámk a od nás děcek vykupoval houby, maliny, borůvky a brusinky. Dál tam byl František Hrdlička a jeho sestry Maria a Jarča, Bohouš Jaroš a jeho sestra, Gusta Nejedlý a jeho bratr Karel. Vedle nás bydlel Karel Smejkal a jeho bratr Mirek a sestra Marie, Pepík Fichtner a jeho bratři a sestry, proti Zvoníkova byli Josef a Jarka Nejedlý, pod nimi bydlel Josef Svoboda a jeho sestra, děvčata Bruknerovic co Věrka

zahynula za války při výbuchu muniční továrny ve Vlašimi, dále Pepík Vala, Josef Vala a jejich sestra Božena.

To byli ti, které si pamatuji nejvíc. Ještě musím uvést, že na kopečku za Holínskova bydleli v těch krásných malovaných domcích Karel Hakl a jeho sestra a ve druhém Jarka Haklová. Vůbec Haklův kopeček, to bylo v každé době denní shromaždiště děcek celé ulice.

Zábavy zápekelské mládeže se v létě odbyvaly hlavně při koupání u Višniček, na podzim na Staré cestě a v Americe, v zimě na Zvoníkově louce a na jaře na Haklově kopečku. Při koupání se hrály na břehu v háječku karty, na podzim se pásly kozy a dělaly se ohně hlavně z bramborové natě, kterým se říkalo vakš, pekly se brambory a houby ryzce, jedli jsme bílé řepy vodnice a mrkev, což jsme obojí zcizovali na přilehlých polích. Starší kluci se snažili kouřit bramborovou nař z čehož potom zvraceli. V zimě byly srazy všech děcek z horního Zápeklí se saněmi a domácky zhotovenými lyžemi na Zvoníkově louce, a to vždy až do tmy. Večer v zimě byl sraz všech sáňkařů u stodoly nad Zvoníkova a jezdilo se dolů po silnici až na most ke splavu. Sáňkování bylo při jízdě provázeno velkým pokřikem jehož smyslu jsem neporozuměl dodnes - hola-drióóó, od rádia babčák! Myslím, že co to znamená, nevěděl nikdo, ale hlavně, že se křičelo nebo vlastně řvalo. Silnice nikdy nebyla posypaná, musela se zachovávat "sanice", aby sedláci a hospodáři mohli jezdit se saněmi. Auta byla vzácností, a když bylo sněhu víc a sanice "řádná", tak auta jela přes dolní Zápeklí. Pro naše sáňkování byl tento stav silnice velice výhodný.

Na jaře se u stodol, na Haklově kopečku, před Jarošova a nad Fichtnerova hrály kuličky, nebo ti starší hráli také čáru. O Velikonocích se houfně táhlo na Červené pondělí k Višničkám i dál, koulela se vajíčka, hrála se čára o drobné mince, kterými žádný z nás neoplýval. Měli jsme jen ty, co kdo ráno získal při mrskačce. Také se zkoušelo, kdo rozmáčkne vařené vajíčko zmáčknutím na špicích mezi dvěma prsty. Kdo vyhrál, bral vložené mince. S oblibou se do téhle hry dávala vajíčka vařená naměkko nebo dokonce zkažená - záprtka. Dražší zábava s vejci byla ta, při které jeden držel dvěma prsty vejce a další hrající se do vejce střefoval těžší mincí od pětadvacetiháleře výš. Když se hrající trefil, dostal vejce, když se netrefil, dostal minci ten, co vejce držel. Ono se dnes zdá, že naše zábavy byly jaksi chudé, jenže náplň jednotlivých zábav byla variabilní, divoká, hlučná, prováděná s velkým zápallem a nasazením. Nebyly jsme zkrátka děti televize a diskoték. Zábavy byly někdy dost drsné. Třeba před požárem stodol byla u jedné z nich hluboká jáma na hašení vápna. Starší kluci tehdy, nevím již za jakým účelem, chtěli urychleně odejít k Višničkám. Protože bych jim nebyl stačil, tak mě spustili do té jámy, odkud jsem nemohl vylézt a utekli. Z jámy mě ubřečeného po delší době vytáhl pekař pan Skála.

Starší kluci se bavili často také tak, že nás mladší posílali k Činčerům nebo k Roseckým do krámu kupovat za dvacet haléřů semtele nebo komáří sádlo. Jak u Činčerů, tak u Rosických již takové žerty kluků znali a tak nám obvykle dali za těch dvacet haléřů rozdrčené zbytky bonbónu ze skleněných dóz - nebo jako u Rosických - nám natřeli na papír lopatku od

kolomazi. Okolí těchto obchodů využívali kluci i k dašímu žertu. To se získal neporušený obal od čokolády nebo prázdná krabička od cigaret lepšího druhu - Vlasta, Memphis - nebo se připravil dobře zabalený kornoutek, do jakého se balilo tehdy drobné zboží a na spodek takového balíčku se lepenkou připevnila pevná nit.

Takto upravená návnada se položila před obchod na okraj chodníku, aby to vypadalo, že někdo ztratil zboží, když vyšel z obchodu. Nit se vedla přes silnici ke stodolám a na silnici se posypala prachem, takže nebylo vidět nic než návnadu. Potom se nenápadně až nápadně čekalo a pozorovalo, kdo půjde. Když někdo z procházejících lidí viděl nastraženou "čokoládu" nebo "cigarety", obvykle se rozhlédl a sáhl po nálezu. Dál to záleželo na lovcí, jak rychle a obratně zatáhl za nit a kořist ujížděla do prachu silnice. Někdy to skončilo jen oboustranným smíchem, někdy hůře, podle toho, kdo byl nálezce. Obdobnou zábavou bylo také večerní brnkání na okna. To se dělalo v době, kdy večer byla brzy tma a my jsme mohli být ještě venku. Do rámu okna některého bytu jsme zapíchli silnější špendlík, pod hlavičku jsme uvázali co nejdelsí reznou nit, natáhli jsme ji do tmavého kouta a začali jsme za nit tahat. Pružný špendlík tak cvrknal do okenního skla tak dlouho, až vyburcoval pozornost lidí v bytě a někdo se šel podívat, kdo nebo co fuká do okna. Při zběžném pohledu od dveří domku nebylo nit u okna vidět, ani nit se špendlíkem. Pozorovatel se vrátil do bytu a cvrknání se opakovalo tak dlouho, až nastala důsledná kontrola okna a náš rychlý útěk z místa činu z důrazem na to, aby nikdo nepoznal, kdo byl strůjcem

žertu. Pokud byl někdo ze strůjců poznán nebo dokonce chycen, delší čas se zába-va z "bolestných" důvodů neprováděla.

Jednou se starší kluci honili mezi patní-ky u silnice vedoucí od Zvoníkova dolů ke stodolám a Karel Smejkalů narazil hlavou na patník a v bezvědomí se skutálel po stráni dolů k jejich baráku. Bylo to někdy v březnu, protože byl rozbředlý sníh. Tím sněhem kluci Karla třeli, až se probudil a honička pokračovala, jako by se nic nestalo.

Běžnou zábavou bylo přecházení mos-tu u splavu Pekla po zděné zídce zábra-dlí. Kdo po té zídce šel a zrovna tekla spousta hučící, pod splavem vířící vody a pohlédl dolů, obvykle hodně rychle seska-koval na chodník, protože se mu začala točit hlava. Most byl tenkrát široký jen tak na dva povozy, zatáčka k nádraží u Rá-kosníkova hostince byla nepřehledná, protože úhel lomu zatáčky tvořil roh dom-ku pana Tomanu se zahradou. Teprve když se před válkou opravovala a dláždila silnice k nádraží, tak se zatáčka zpřehled-nila a most se rozšířil odkrojením kusu Tomanovy zahrady.

Než silnici vydláždili kostkami byla to štěrková prašná cesta plná jam, kterým se odborně říkalo výtluky. Po dešti to byla blátivá cesta plná kaluží vody a zbytků trusu od koní a dobytka. Dohled nad úpravou silnice měli cestáři. Každý z nich měl svůj úsek. Zápekelský úsek až k Vel-ké cihelně měl na starost cestář Kristl. Ten bydlel ve starém zachovalém domě v ulici Karla Čapka u rybníka Špačáku. Na tom domě byla dřevěná socha Jana Ne-pomuckého, umístěná v dřevěné skříňce. Ta byla později po válce také ukradena. Pan Kristl odjížděl na rajón denně s

kolečkem, ve kterém měl lopatu, hrábě, motyku a koště. Jeho úkolem bylo kontro-lovat přidělený úsek silnice, zasypávat štěrkem výtluky, čistit a okopávat příkopy, kterým se říkalo škarpy. Cestář také pro-najímal chovatelům drobného zvířectva sečení trávy ve škarpách. V pravidelných odstupech byly kolem silnice hromádky štěrku a v letním období složené dřevěné plenty, které v zimě stavěli podél silnice proti tvoření sněhových jazyků a závějí. Cestáře řídil cestmistr. Bydlel v pivovar-ské uličce, kde měl i kancelář. Na kontro-lu cestářů jezdil na kole. Na něm měl při-vázanou hůl, o které lidé říkali, že s ní po-bízí cestáře, ale nebylo tomu tak. Měl to-tiž jednu nohu nemocnou. Cestář pan Kristl byl francouzský legionář, bojoval v první světové válce u Verdunu. Nevím jak to vzniklo, ale když se na pana Kristla za-volalo: "Verdun hořil!", tak se rozzlobil, odepínal vojenský pásek, kterým měl pře-pásanou modrou pracovní zástěru a honil nás po silnici s cílem nás chytit a nařezat nám, což se mu nikdy nepovedlo. Přesto-že nás znal jménem, nikdy na nás rodi-čům nežaloval.

V době sucha nám silnice poskytovala další zábavu. Na silnici ležela vrstva pra-chu, často až po kotníky našich bosých nohou. To potom celá parta kluků postu-povala od Rákosníkova po silnici vzhůru a hledala v prachu ztracené "štulny", což byly kovové ozuby z koňských podkov, nebo podkováky z polovičních podkov tažných krav. Ty ozuby byly buď letní, ty měly otisky ve tvaru velkého H, nebo zim-ní čtverhranné ukončené jehlanem. Při té-to naší nebohulibé činnosti se vířil prach a našly se i další kovové drobnosti, jako šrouby, závlačky z kol, hřebíky, ale ty

nikdo z nás nesbíral. Nás zajímaly jen ty štulny, protože byly nejlepším střelivem do našich praků, které měli všichni kluci z party. Vidlice praků byly dřevěné, nařezané na javorech, které rostly kolem silnice, nebo byly také přepychové kovové, stocené a zohýbané ze železných prutů. Gummy na prak se dělaly z pruhů nařezaných ze starých automobilových duší, pokud se duše sehnala. To se ještě duše a pneumatiky neválely po všech příkopech a smetištích jako dnes. Guma na prak se hlavně kupovala u Peřinů, co měli prodejnu hraček, papíru a všeho možného zábavného na náměstí u kostela. Taková guma stála 50 haléřů. A právě do těchto praků byla štulna tou nejlepší, ale také nebezpečnou střelou.

Silnici věnovali kluci také pozornost, když se vozilo na dráhu dlouhé dříví - klády. Vozily je selské povozy. Takový povoz se skládal ze dvou částí. První byla oj s přední nápravou a druhou částí byla rozvora se zadní nápravou. Klády byly na obou částech přitaženy řetězy. Na konci vozu se klády přesahující nápravu prohýbaly a ti nejodvážnější kluci se chtěli "ukázat" a na ty konce klád vyskakovali a sedali. To pohupování bylo nebezpečné, protože klády mohly zmáčknout nohy nebo při naskakování celou váhou udeřit. Při delších kládách šel vzadu pomocník vozky a v zatáčkách zadní kola nadhazoval sochořem.

V zimě se věnovala pozornost silnici, když po ní jel traktor z Procházkovy pily se dřevem a řídil ho pan Svoboda. Ten nejezdil přes dolní Zápeklí, ale zápasil s prokluzujícími koly hlavně od Bruknerova až za kapličku nad Zvoníkova. Jednou poskytla silnice od nádraží divokou

podívanou, když jel na nádraží pro někoho kočár, jak se jimi jezdilo místo dnešních taxiků. Když jel kočár z kopce od Zvoníkova, koně se splašili, nevybrali zatáčku u splavu, narazili na zidku, přepadli přes ni a viseli v postrojích nad vodou u splavu. Kočí a cestující vypadli z kočáru před Rákosníkovou hospodou a skončili jen s boulemi a odřeninami. Koně tenkrát museli odřezat, ti spadli do vody na kameny a po jejich vytažení u Pešákovy chalupy je odvezl koňský řezník pan Sedlák.

U mostu vedle domku pana Tomana byl pozoruhodný domek, ve kterém bydlel pan Nejedlý. Domek byl malý a celý dřevěný, zcela zastíněný velkou hrušní. Byla to jedna z mnoha starých chalup, kterých se na Zápeklí našlo několik. Vedle Fichtnerova u vody byla dřevěná chalupa ševce Paláska, před Zvoníkova chalupa pana Hondla, u splavu to byla chalupa Činčerova. V té byla vyhlášená trafika a krupařství s celým zařízením starého obchodu s regály, zásuvkami, váhami, pultem a nad dveřmi nádherně při vstupu zazvonil zvoněk "do krámu". Na dolním Zápeklí to byla chalupa Mühlfeitova u "Kleštěra". A konečně to byla známá chalupa Pešákova pod splavem. U té bylo požitkem vidět pana Pešáka či někoho z rodiny, když s bravurou vedli krávy ze silnice dolů k chalupě. Dodnes stojí krásné chalupy Haklovvy napravo na kopečku nad silnicí. Než shořely, byly hlavní stavební atrakcí dřevěné stodoly na levé straně silnice.

Tajemným pro nás byl dům na pěšince nad dolním Zápeklím, ve kterém bydlel pan Pešák, co byl hlavním svědkem v procesu vraždy Anežky Hružové. Pan Pešák chodíval nakupovat do zelinářství

pana Holínského, chodil rovně pomalými krůčky, vzpřímený, šedovlasý, s šedivým vousem, na hlavě placatou čepici, v ruce hůlku. Toho jsme vždycky pozorovali a říkalo se: "Jde Pešák, ten, co viděl Poldu Hilsnera." Za mnoho a mnoho let jsem od jeho syna dostal starobylý poufový obrázek a starou vycházkovou čepici s kovovým knoflíkem - frantíkem FJI (Franz Josef Imperátor). Obrázek ještě mám, čepici již ne.

Zajímavá byla chalupa na dolním Zápeklí ve které bydlel známý sportovec Antonín Kislinger. Ta byla doslova přilepená na levé straně silnice na miniaturním koušku země. Když chtěl Kislinger otočit motorku, musel s ní vyjet na silnici. A vpravo nahoře ne pěšince byly další polodřevěné chalupy, z nichž nejznámější byla chalupa Rérychova, podél které vedla úzká ulička mezi zahrádkami z pěšinky na dolní Zápeklí.

O zásobování běžnými denními potřebami se na Horním Zápeklí staralo několik obchodů. Počínaje od splavu to byla trafika a krupařství Činčerovo, hospoda pana Rákosníka, obchod smíšeným zbožím pana Rosického, pekařství pana Skály, zelinářství pana Holínského, na Smíchově smíšený obchůdek paní Svobodové a smíšené zboží Moučkově. Před nádražím byl hotel Karásek. Všechny ty obchody byly jen menší, takové ty předměstské, ale na běžné potřeby zápekeláků stačily. Na okraji dolního Zápeklí bylo známé řeznictví pana Vlacha. Nad uličkou k Višnickám bylo zahradnictví pana Gregara. Skálovo pekařství kromě prodeje pekařských výrobků prodávalo i další zboží: cukr, mouku, mák, kroupy, kvasnice - to říkám zvlášť - kvasnice, protože slovo

droždí se téměř vůbec nepoužívalo, ale šly se vždy koupit za 20 haléřů kvasnice. Ke Skálům se "běželo" nebo "skočilo" koupit potřebné zboží, na které se při nákupu zapomělo, k takovému okénku, které měli ve vedlejší zdi a ke kterému vedly zvláštní schůdky. Tam se běželo nakoupit večer nebo v neděli, kdy měly jinak obchody zavřeno. A co bylo důležité - Skála pekl domácí chleby pro celé Zápeklí. To se doma dal do díže kvásek, mouka a zadělalo se dřevěným kopistem těsto, to se důkladně uhnětlo, vsadilo se do slaměné ošatky, která byla buď ve formě kulatého bochníku, nebo podlouhlé šišky, které se říkalo "štrycle", na horní stranu se vytiskla značka majitele a chleba se v ošatce donesl večer ke Skálům a druhý den dopoledne se upečený chléb vyzvedl a za pečení se zaplatilo. Naše matka užívala jako značku otisk skleněné solničky z dobronínské sklárny.

Celá naše ulice od splavu až k Višnickám neměla tehdy vodovod. Bylo tam jen několik soukromých studní a v těch ještě byla většinou voda užitková a ne pitná. Veřejná studna byla naproti našemu obydlí u zahrádky pana Holínského. Hospodář, co měli dobytek, nosili většinou v dřevěných putýnkách z rybníka Pekla, a to v letní i zimní době. V létě to šlo celkem dobře. Hůře bylo v zimě. To se musela v ledu u kraje rybníka vysekat díra, ke které se chodilo po zledovatělých schodech upravených ve strmém břehu, a potom na ledě opatrně nabírat vodu, aby tam člověk neuklouzl a nespadl pod led, nebo aby mu tam neuklouzl kbelík nebo putna. Led býval silný i několik desítek centimetrů. Pro pitnou vodu se chodilo ke studánce u vily, která dodnes stojí u

Pekla při cestě k Višničkám. Tam byla jednoduchá pumpa, která často ani netáhla, a proto bylo dobře nést sebou v kbelíku trochu vody, která se do pumpy nalila, aby pumpa vůbec táhla. Nošení vody do kopečka ke Zvoníkova a dál po silnici až ke stodolám v zimě, v chumelenici se dvěma kbelíky - kýbli - jak se říkalo, to byl výkon vysoce sportovní. Pro pitnou vodu se dvěma kbelíky se chodilo nejméně jednou za den. Když se pralo prádlo, nebo před sobotním koupáním se šlo několi-krát. V létě se ovšem koupání dělo v rybníce. Jedině rádo se pro pitnou vodu ke studánce chodilo, když byla v domě zabíjačka. To se nosiči posilňovali štamprlí šedé a někdy se jim pletly nohy.

Ke starému Zápekli se ve dvacátých a třicátých letech přistavovaly nové domky Na Pěšince a kolem silnice k nádraží. Tak vznikly další ulice, dnešní Tyršova, Půžova, Kracikova, Škarkova a Vrchlického. Tak vznikl Smíchov. Zvláště ulice Tyršova od Zvoníkova k nádraží byla osídlována novými občany, často ne polenskými rodáky. Byli to různí úředníci, nádražáci, učitelé a samostatní obchodní pracovníci. Hodně z nich byli mladí lidé, optimisté, měli malé děti, bývali veselí, scházeli se na posezení v hotelu "U Karásků" v zatáčce před nádražím. Na sídlišti se proto často ozýval smích, sídliště vypadalo ve-sele a tak se této části Zápekli začalo říkat Smíchov. Na hnojení zahrádek u nových domů sbírali noví obyvatelé koňské "koblihy" a kravské "koláče", které na silnici zanechávala zvířata zemědělců jezdících tudy na pole. Na sběr uvedeného hnojiva používali malé lopatky a košťátka. Tyto "sběrné" nástroje pak převzala Obec Smíchovská do svého znaku, kterým se

stal brouk hovnivál a metlička s lopatkou. O této obci a smíchovské pouti napsala skvělý článek Ing. Milena Marková v č. 4/VII Polenska.

Klidný areál Smíchova byl ještě před válkou porušen postavením komplexu Hospodářského družstva s vysokou sýpkou. Správcem Hospodářského družstva byl pan Hlaváč, který bydlel na Husově náměstí v domě, kde je dnes obchodní středisko pana Valy. Přes Zápekli chodil s vycházkovou holí a s kloboukem v ruce. Přes své, na tehdejší dobu v Polné významné postavení, byl velmi lidový, přátelský a měl také hezkou paní, která velmi ráda srdečně a dlouze rozprávěla na náměstí s lidmi. Po panu Hlaváčovi byl nejvyšším pánem v budovách HD pan Neubauer, byl skladníkem a bydlel Na Pěšince. Byl také členem Selské jízdy a při slavnostech jezdil na koni. Kromě toho byl i známým myslivcem. Jeho syn Josef jednou po válce vzal bez dovolení otcovu brokovnici a šli jsme střílet za Ovčín havrany. Střelili jsme jen jednoho a navíc jsme střelili deset vrabců. Celý úlovek jsme opařili, oškubali, do vrabců jsme dali kousky špeku a spolu s havranem vše upekli v troubě. Všechno jsme také snědli a byla to pečinka výborná. Pan Neubauer si po válce počeštil jméno na Jánský. To byla taková počešťovací akce. Krejčí Frühbauer se přejmenoval na Dvorského a další Neubauer na Horského. Tak se do Polné dostala tři krásná česká jména. K novým budovám Hospodářského družstva byly protaženy přes silnici koleje z nádraží a v šedesátých letech tam ještě postavili ty železné, modré sýpkové obludy, co tam straší dodnes.

Další "oživení" mělo Zápekli vždy v době fotbalové sezóny. Za nádražím bývalo fotbalové hřiště Sportovního klubu Polná. Tam obvykle v neděli odpoledne proudily hloučky fanoušků po hrázi Pekla nahoru kolem kapličky nad Zvoníkova k nádraží a přes koleje zhlédnout a podpořit polenské borce. Hřiště v týdnu využívali kluci nejen za Zápekli pro klukovská utkání, ale i pro utkání jednotlivých ulic z města. Tak třeba hrál proti sobě Kateřinova a Nová ulice, nebo Horní město proti Kopečku, i když podobná střetnutí se odbyvala i na "slachtě", což bylo prostranství na uvazování dobytka u jatek za Varhánkovou ulicí. Hřiště za nádražím používali ale také o hodinách tělocviku místní obecné a měšťanské školy učitelé Provazník, Müller a Dvořák. Učitelé Müller a Dvořák byli aktivními a velmi dobrými hráči SK Polná. Na vstupné na fotbal jsme často neměli peníze, a tak jsme přelézali dřevěný plot. Když nás pořadatelé chytili, vedli nás přes hřiště a vystrčili nás před vchod. To jsme se potom snažili pozorovat hru některou dírou po suku v prkně plotu, škvírou mezi prkny, nebo dva vysunovali třetího vždy chvíli na ramenu nad plot. Obdivovali jsme hráče "staré gardy" SK Polná - byli to Oberreiter - pozdější předseda MNV, Vatter, Lébl, Klimeš, Hlávka, Joukl, brankář Arnošta Kaplana a jeho bratra Františka, Kubu, Laštovičku, Berana, Bureše, Čapka a Kisingera. Nejznámějším hráčem nás kluků byl pan Jirů, co měl na náměstí drogerii a benzinovou pumpu. Ten hrál kdysi za druhé mužstvo pražské Sparty. Byl považován a často skutečně byl takovým vedoucím hry. Později měl nemocná kolena, takže často nastoupil, rozehrál zápas a za nějakou chvíli, když

více hodil nohou nebo prudce špatně odkopl, chytil se za koleno, začal kulhat a odstoupil pro zranění. Jednou na hřišti hrála slavná pražská Slávie a zápas písal komik Vlasta Burian. Hřiště zaniklo po válce a na jeho místě byla postavena mlékárna. Zápekli tak přišlo o nedělní fanoušky a fotbalový ruch se přesunul za "plíškárnu". První regulérní hřiště v Polné patřilo také do rajónu Zápekli. Bylo pod silnicí přímo pod nádražím, kde je teď ulice Nádražní. Na tomto hřišti řídili naše borce pánové Fukátko, Beran a Bič.

Za nádražím a za hřištěm mezi silnicí na Ždírec a na Dobronín byla krásná cihelna, patřila panu Machovi. Vyráběly se tam cihly v ručních formách. Poddajné hlíny každé cihly se dotkla ruka tvůrce, každou cihlu pohladila ruka člověka který ji tvořil, a tak do ní vkládal tvrdost své práce. Snad proto jsou některé domky v Polné tak hezké, tvrdé a pevné jak sami Poleňáci. Po cihlách přišly později panely a jiná doba.

Zápekelští občané i mládež měli zájmovou lesní oblast v lesíku na Víšnickách, v Březině, ve Zvoníkově lese, Obecníku, ve ždíreckém Zádušním lese a na Rytířkách. Do těchto lesů se chodilo na houby, na jahody, na dříví, na březové proutí na košťata, na pařezy a před Vánoce na stromky. Na borůvky a brusinky se chodilo hlavně do Midrhulce, na Hudlary k Novým Dvorům, do Panského lesa a do lesů za Věžnice. Tam hlavně na houby. Midrhulce byly dva, jeden "malý", ten byl u Velké cihelny, po obou stranách polenské lokálky. Do něho se chodilo hlavně podél trati a v lese vždy v borůvčí a brusinčí rostli krásní březáci kteří přes základní porost přerůstali, byli vysocí a měli pevné

nerozvinuté klobouky. Kromě nich tam bylo hodně borůvek a brusinek. Do "velkého" Midrhulce vedla jedna z nejhezčích cest mezi poli a loukami. To se šlo od mostu u Pekla kolem Rákosníkovice hospody po Pěšince, přes silnici kolem rybníku Ovčáku, tam se na břehu louky nabrala ve studánce do konvičky pitná voda na cestu, přešlo se vpravo na polní cestu a mezi poli Na hájkách se vinula pěšina mezi loukami, na kterých rostla "hořká jetel" (vachta třílistá), která se tam sbírala jako léčivka proti bolestem břicha, potom tam byla fousatá tráva, které jsme říkali "pánbičkovy fousy" - byl to suchopár úzkolistý, a dál pěšinu křížila polní cesta. Šla po zanikající hrázi bývalého rybníčku, který byl již jen bažinkou. Tam jsme si po každé připomínali, že z té hráze sjel do rybníčku svatební kočár s nevěstou a ženichem a oba se utopili. Na všech těch loučkách až k lesu kvetly koberce smolničky, kohoutků, kopretin a kolonie orchidejí našich luk, vstavačů širokolistých. A těch tam bylo! Polní pěšina k Midrhulci patřila k přírodnímu zázemí Zápekli. S tou pěšinou souvisí také tok malého, čistého potůčku s hliněnými břehy, který často před lesem zastavil naši chůzi na borůvky. Hliněné břehy a naprosto čistá voda byly ideálním místem pro život raků. Ti se skrývali snad na každém metru v děrách břehu. A jací to byli raci! Skuteční vodní rytíři krásou i velikostí. Je samozřejmé, že jsme často dali přednost jejich lovení než pokračovat dál do lesa na borůvky. V potůčku žily kromě raků také malé, modře zbarvené rybičky - hořavky duhové, již tehdy u nás vzácné.

V zimní době si Zápekěláci chodili po vánoční stromky hlavně do Březiny a k

Věžniče, kde v mlazinách byl největší výběr. Od lesní správy si stromky kupovali jen někteří lidé tehdejšího středního stavu, a to ještě ne všichni. Sám jako kluk jsem jich do "lepších" domů několik za 5 - 10 Kčs "dodal", vlastnoručně uříznutých. Lidé dělného stavu si vánoční stromky prostě "donášeli" osobně z lesa sami. To byly ty hezké předvánoční vzrušené výpravy s pilkou či sekerou do lesa o nedělích nebo v podvečerních hodinách všedních dnů. Takový pěkný stromek s několika poschodími symetricky rozložených větviček si každý zájemce vyhlédl již v létě a chodil si ho vartovat až do předvánoční doby. Asi tak ve druhé polovině prosince, často již po Mikuláši, byl také v lese vidět větší pohyb hajných, kteří číhali na "stroměčkáře". Jejich zásahy byly někdy velmi rozhodné. Můj bratr a já jsme si vyšli pro takový stromek v sobotu odpoledne, sniž ještě nebyl, a my si to rázovali do ždírecké "zádušky". Pod kabátem měl bratr sekerku, a když se s ní chystal stromek useknout, tak nás vyzval ždírecký hajný k odevzdání sekerky pod pohrůzkou užití hole nebo brokovnice. Sekerku nám odebral s tím, že si pro ni musí přijít otec do Ždírcy na obecní úřad za starostou a bude muset také zaplatit pokutu. Domů jsme se tehdy vrátili bez sekerky, s prázdnou a ostudou, že jsme se nechali chytit. Otec druhý den do Ždírcy šel a starosta mu sekerku vrátil bez pokuty z toho důvodu, že se s otcem znali, protože mu otec pokládal střechu cementovými taškami z cementárny pana Bartáka, kde byl zaměstnán. Tak to dopadlo dobře. My jsme si nový stromek donesli stejně v týdnu potom z Březiny.

Pokud nám v tomto případě pomohlo to, že otec byl zaměstnán v cementárně a přes svou práci se znal se starostou Ždírcem, tak musím dodat, že se z tohoto zaměstnání znal s velkým množstvím zemědělců z okolních vesnic. Ta cementárna to byla také jedna dominanta prostředí dolního Zápekli. Již z hráze Pekla si mohl každý chodec přečíst na střeše nízké budovy dole u rybníka Plazu se střešních tašek složený nápis cementárna. Patřila panu Bartákovi, co měl dům na "židáku", jak bylo a je Poleňáky označováno Karlovo náměstí. V tomto domě měl obchod se smíšeným zbožím, železem a jiným zbožím. Do obchodu byl vstup z Karlova náměstí, ale také z dnešní Indusovy ulice, a to po schůdkách. Pan Barták byl menší sporé postavy, nosil brýle a stále s ním chodil přerostlý ratlík. Téměř každý den, ponejvíce k večeru kráčel se psíkem po hrázi na kontrolu provozu cementárny. V cementárně pracovalo někdy pět jindy šest dělníků. Byli to pánové Bárta, Mühlfeit, Hošek, Škareda, Mátl a Krátký. Cementárna byla tam, co potom byly objekty podniku Barvy laky vpravo od silnice na začátku dolního Zápekli.

Byla to přízemní budova, celá měla betonovou podlahu a byla rozdělena na dvě haly. Vstupní hala byla používána převážně na zhotovování a schnutí těžkých nebo nestandardních kusů. To bývaly skruže na studny, stírky na vodu do maštálí, koryta pro dobytek, stropnice, kanalizační roury, schody, překlady, sloupky plotů, nohy pod lavičky, pomníky a obrubníky hrobů z umělého mramoru - teraca. Všechno zboží se vyrábělo ručně, nebyl tam žádný stroj. Používaly se pouze for-

my z kovu nebo se zhotovovaly kus od kusu ze dřeva.

Ve druhé hale se vyráběly lehké kusy - střešní tašky v barvě červené a šedé, dlažba jednobarevná i vícebarevná a jednotlivé kusy podle zadání stavebníka, jako komínová dvířka, odtokové mísy z okapových žlabů nebo různé ozdoby na stavby. Pod chlapeckou školou na vile tehdy patřící slečně Klusáčkové je možno ještě dnes vidět červené betonové špice zhotovené před válkou mým otcem. Kolem celé haly byly laťové regály na sušení střešních tašek a dlaždic. Ty se vyráběly na čtyřech nebo šesti stolicích. To byly velmi pevné, těžké dřevěné stoly, na kterých byl připevněny železné formy bud' na tašky, nebo na dlažbu. Každý pracovník si na betonové podlaze sám připravoval betonovou směs z říčního labského písku a královédvorského cementu. Uvádím přesně z labského písku, protože ten byl do cementářského zboží nejkvalitnější a pan Barták nikdy jiný nekupoval. Písek docházel na nádraží ve vagónech z kterých ještě kapala labská voda. a vybírali jsme z něho lastury škeblí. Písek z nádraží vozil povozník pan Nepraš, co bydlel vedle cementárny a měl pár tažných koní, z nichž ho jeden v maštali pokopal. Hromady písku byly složeny na "place", odkud si každý pracovník sám v kolečku pracovní dávku dovážel do haly. K tomu si donesl patřičnou dávku cementu a v konvi vodu z rybníka a potom přehazoval písek s cementem a kropil tak dlouho až měla směs správnou vláčnost. Směs se lžící nanášela do formy na olejem namaзанý vložený plech, takovým rozpláclym kladivem se udusala, vzal se "nůž", což byl ocelový plát s držadly, ve kterém byly

výřezy pro svrchní tvar tašky, a udusaná směs se přetahováním nožem formovala do tvaru. Dál se překlopením části formy zhotovila svrchní čelní část, taška se zasypala cementem ze sítka, případně práškovou barvou, štětkou se pokropila vodou a "nožem" se vyhladila glazura tašky. Nakonec se sešlápla nožní páka, ta vyzvedla tašku z formy pěkně na plechu, pracovník ji odebral a umístil do regálu, kde se tašky sušily. Po uschnutí se tašky "stahovaly". To se dělalo tak, že se taška přilepená na plech vzala z regálu, postavila se kolmo na zem a starým tupým nožem se od plechu odloupla. Celá várka se vyzvedla na plac, kde se zboží skladovalo. Zásoba zboží - forota - se dělala tak na dvě až tři střechy, jinak se zboží dělalo jen v množství přímé objednávky. Polenská cementárna byla v kraji vyhlášena kvalitou výrobků.

Polenská cementárna také začala první v kraji vyrábět pomníky, desky, schody a obrubníky z "umělého" mramoru - teraca. Tuto odbornou práci prováděl můj otec, který byl na zaučení někde v okolí Kutné Hory. Práce v cementárně byla těžká. V celé provozovně nebyl žádný vodovod, pouze jedna studna s užitkovou vodou. Většina vody se donášela z rybníka Plazu. Umývárna nebyla žádná, k dispozici bylo jediné umyvadlo. Teplá voda na mytí se v zimě ohřívala na kamnech. To byl velký bubínek nacıpávaný pilinami, co se vozily z pily pana Pátka. Cementový prach se vdechoval bez ochrany, žádné odsávání v hale nebylo. Pokožka na rukou praskala od styku s cementem a vodou. Na dvoře stál na břehu rybníka suchý WC, dřevěná budka. Boty dělníků velmi trpěly při stálém chození po hrubém

betonu, podrážky se trhaly, svršky tvrdly stykem s betonem. Proto dělníci chodili v botách s tlustou dřevěnou podešví nebo přímo v dřevákách. Všichni také nosili přes pracovní oděv zástěry zhotovené ze silných jutových pytlů, byly od betonové směsi tak ztvrdlé, že se po sejmutí zástěra postavila na zem a zůstala stát jako betonový plát. Cementárna se dostávala také do sporu s místními pokrývači, kteří byli v Polně dva. Pan Bača, který bydlel nedaleko Sezimova náměstí v Poděbradově ulici, a byl mimo jiné vynikající filatelista, který nás kluky, kteří se zajímali o známky, zaučoval v kroužku mladých filatelistů, a potom to byl pan Latzka, který byl německé národnosti. Když při prodeji střešních tašek zaměstnanci cementárny sami taškami střechu kupujícího pokryli, tak zejména Latzka na cementárnu podával žalobu, že provádí práce na které nemá živnostenské oprávnění. Tak si tehdejší mistři, živnostníci, hájili svá řemeslnická práva.

Cementárna byla všem Zápekelákům i mnoha lidem v republice známa ještě dalšími věcmi. Tou první byl na cementárně prováděný chov poštovních a okrasných holubů. Celá půda cementárny byla upravena jako voliéra s mnoha holubníky a v ní byly desítky krásných holubů, záliba pana Bartáka. Holubí hejno denně kroužilo nad Zápeklím a vysedávalo na střeše cementárny. Krmení holubů zařizoval můj otec spolu s majitelem. Pan Barták po příchodu na plac začal pískat a sypat krmivo, byla to zvlášť připravovaná směs. Holubí trus se potom používal při péči o druhu zálibu pana Bartáka, nevelkou zahradu na rohu cementárny. Zahrada byla plná růží, všechny byly originály,

vyšlechtěné a také úměrně drahé. Hlavním dodavatelem růží byla světoznámá zahradnická a šlechtitelská firma Böhm z Blatné v jižních Čechách. Na zahrádce trávil majitel často odpočinek, bohužel trpěl kardiovaskulárním onemocněním. Jednou došel jenom na hráz Pekla a brzy nato zemřel. Cementárna pracovala ještě koncem války a brzy po válce zanikla. Zápekli tak ztratilo zase jedno místo dávající mu určitý ráz.

Na začátku dolního Zápekli, na Resslerově ulici byl na pravé straně dům řezníka pana Vlacha. Dvorem tohoto domu se vjíždělo k rybníku Plazu, kde byla koželužna pana Sládka. Máčení kůží k vyčištění se provádělo na prkenném molu přímo v rybníce a sušení kůží bylo cítit i v okolí. Na práci v koželužně si již blíže nepamatují. Byla to jedna z posledních koželužen v dalekém okolí a zanikla již před válkou.

Při našich hrách na četníky a zloděje, což byla velmi častá hra kluků i holek ze Zápekli, jsme využívali jako úkrytu jeskyni vytesanou ve skále naproti řeznictví pana Vlacha. Ta byla naším loupežnickým sídlem. Kdy jeskyně vznikla a kdo ji udělal, to jsme se nikdy nedozvěděli, ale tradovalo se, že měla něco společného se starou cestou, co vedla v pradávnu přes bažiny pod Peklem a dál přes Zápekli úvozem Kleštěru do Čech. Co je na tom pravdy jsme se také nedozvěděli. Jeskyně vzala později za své originálním způsobem tak, že byla "kulturně" zanesena odpadem lidmi, kteří byli líní dopravit odpad na Bubeník za Ovčín, kde byla trpěna jakási polodivoká skládka, která se označovala jako smetiště a pro nás děti to byl "smefák", který se v mnoha případech stal naším dodavatelem potřebných i

nepotřebných věcí pro naše hry a výtvoř. S tou čistotou a skládkami souvisí také zánik nádherné "hadincové" Klusáčkovy skalky u silnice před Panským lesem, která byla zničena před nedávnými časy při "zkulturňování" životního prostředí přeměnou na řízenou skládku. Dnes by tato skalka byla hezkou přírodní rezervací.

Bubeníkem bylo a je i dnes ještě zatím nazýváno místo v okolí silnice z Polné do Věžnic, tam, kde se silnice jdoucí od Ovčina lomí v pravém úhlu nalevo k Věžnicím. V místě se k silnici připojovala polní cestička, která vedla od silnice vpravo dolů ke splavu a lávce přes splav zaniklého rybníka Plaz a kolem škrobárny dál k městu. Na Bubeníku se každoročně 30. dubna scházeli Zápekelaři velcí i malí na tradičním pálení čarodějnic. Každý si donesl staré březové koště obalené hadry, slámou a natřené kolomazí či jinou hořlavinou. Košťata se zapalovala od velkého ohně, hořící se roztáčela rukou kolmo k zemi, potom se vyhodila vzhůru a všichni sledovali, komu vyletí čarodějnice výše. Přes velký oheň přeskakovali starší kluci, dokazující si odvahu. Oheň na Bubeníku vzplál také v předvečer svátku Mistra Jana Husa. To zase přes Zápekli táhl průvod z města vedený hasičskou kapelou, ve kterém pochodovaly polenské občanské korporace až na Bubeník, kde měli hasiči připravenou velkou hranici. Za zpěvu písně *Hranice vzplála na břehu Rýna* byla hranice zapálena některým významným polským občanem a další místní celebrita pronesla před planoucí hranicí vlastenecký projev. Tomu nebylo často pro praskání ohně rozumět, ale všichni vždy po proslovu tleskali. Když hranice dohořela, zpívala se státní hymna, další

funkcionář poděkoval shromážděným za účast a při hraní veselých, vlasteneckých, ponejvíce sokolských pochodů se maširovalo zpět do města. Na stráži u ohně zůstávali obvykle dva hasiči, kteří bydleli na Zápekli. Poslední velká oslava Mistra Jana Husa se konala v roce 1945, ale ta byla na sokolském cvičišti a hlavní projev

měl pan Matoušek, který později po únoru 1948 emigroval do jižní Afriky. Koncem padesátých let tato oslava zanikla a s ní také z vůle státního vedení se ztrácela oslava čarodějnic co by tmářského obyčeje, který prý nebyl hoden nově "vychovaného" člověka.

Jaroslava Hajnová

JAK ŽILY DĚTI V POLNÉ VE 30. LETECH

Vzpomínky na dětství v Polné před skoro 70 lety jsme minule zakončili odchodem prázdnin. Začátek školního roku v nás probouzel sice občas sváteční pocity, ale ty byly úplně zastíněny přípravami na mrkvancovou pouť. To byl ten správný svátek pro všechny Polenské. Nejen pro děti. Ti, kteří odešli do světa mimo Polnou se v ten den vraceli domů ke svým rodinám, příbuzným nebo přátelům. Pouť to bývala vyhlášená široko daleko. Však si ji připomeneme samostatně.

Pro nás děti měla kouzlo hlavně svými atrakcemi, které přijížděly do města mnoho dnů před druhou nedělí v září a zůstávaly i týdny po pouti. To tu bývali Šfovičkovi, Kočkoví, Apeltaurovi a žádný rok nechyběli Hejdukovi starší i mladší. Přivázeli kolotoče a houpačky v nejrůznějším provedení. Hejdukovi starší měli pro děti kolotoč s koničky, labutěmi, tramvajemi, autičky a taky dvěma "káčami". To byly kruhové sedačky pro dospívající omladinu s bezpečnými opěradly. Sedící v káče jezdili nejen s celým kolotočem po jeho obvodu, ale také kolem osy káči, tvořené pevným sloupkem s talířovým útvarem nahore, který pomáhal káču roztáčet. Rychlost rotace si určovali uživatelé sami podle

toho, kolik se odvážili. Do káči nasedala rozesmátá mládež s růžovými tvářemi a z ní občas vystupovaly a často se i potácely bledule, jestliže neodhadly správně svoje možnosti. To se pak ani nemohla vnímat ta krása kolotoče, která i přes uplynulá léta zůstala zachovaná v naší paměti. Po celém obvodu kolotoče pod střechou byl černý sametový závěs vyšívaný stříbrnými flitry, stříbrnými foukanými korálky i přízí ve stejné barvě. Pro nás děti to byl tehdy vrchol krásy a elegance.

A řetízkový kolotoč, který patřil synovi majitele popisovaného kolotoče? To byl ideál těch starších. Byl vysoký, do jeho sedaček se nastupovalo po schůdkách. Převodové soustrojí kolotoče bylo kryto velkými lichoběžníky v bílé barvě, s vyobrazenými ženskými postavami v bleděmodrých průsvitných závojích (tak, jak jsme si v dětské fantazii představovaly lesní žínky). Horní obvod kolotoče byl vyzdoben stejnými postavami, ale ležícími. Ve dnech silného provozu vyhrával k jízdám na kolotočích velký orchestrion na kolech. Byla to vlastně malá samostatná maringotka. Byl také bílý, zdobený světlemodře a zlatě. Ale ve všední dny navečer, když rodina Hejduků měla kolotoče v provozu,

hrávali její muži na podlážce "řetízáků" ži-
vě - otec a synové - na trubku, harmoniku
a buben. Pochopitelně u sestavy kolotočů
a houpaček pro malé i dospělé, nesměla
chybět střelnice. Zasazením terčů u
obrázku se uvedl v činnost mechanismus,
to pak chlapi řezali dříví, vyskakoval zajíc,
myslivec zastřelil jelena, bubeník bubno-
val, kováři kovali. Také se střílelo na špej-
le, na nichž byly připevněné navoněné
papírové růže, nebo do kovových válečků
o ceny.

Pořád bylo na co koukat. A jak tak pou-
ťový den rychle ubíhal, přišel najednou
večer a s ním poslední jízda toho dne. Ta
byla vždycky zdarma.

O pouti se objevovaly i malé cirkusy s
nevalným programem, ale nás okouzlova-
li řidiči motorek, které šileně řvaly - to ta-
ké patřilo k předváděnému výkonu. Ti ab-
solvovali jízdu "smrti" s využitím odstředí-
vé síly buď v hlubokých dřevěných vál-
cích, nebo později v koulích sestrojených
z kovových pásů. Necháпали jsme tenkrát,
jak to, že se udrží na kolmých stěnách a
nevyjedou z toho sudu a jak to, že mohou
jezdit v kouli hlavou dolů a nespadnout. A
mrazilo nás v zádech, když vrhači nožů
zasekávali svoje náčiní těsně podle obry-
sů těla živého modelu.

Jenže čas se nedá zastavit a tak pouť
opravdu skončila i s horami odpadků po
tolika návštěvnících. Pravidelně brzy ráno
nastupovali s úklidovým nářadím manželé
Zelingerovi, Vínček a Helenka. Do Polné
přišli někdy koncem devadesátých let mi-
nulého století odkudsi z Ostravska. Zelin-
ger nosil k nevýraznému pracovnímu odě-
vu čepici kšiltovku a Helenka přes šaty
velkou zástěru a na hlavě uvázaný šátek

hluboko přes čelo, prý ji často bolívala
hlava.

Tito manželé patří také do galerie oso-
bitých občanů, dá se říci figurek města.
(Zelinger vystupoval v procesu s Hilsne-
rem jako svědek). Hned ráno po pouti se
dali do velkého úklidu, potom, jakmile se
otevřela "filiálka" obchodu p. Hladíka, kde
se čepoval nejlevnější alkohol, zašli "na
klofku" rezně a pak spokojeně a poctivě
uklízeli, až byla Polná úplně v pořádku.

Po pouti jsme my děti obrátili pozornost
zase k přírodě. "Kradly" jsme slunečnice,
vičku nebo hrách z dozrávajících krmných
směsek, občas jsme sebraly i řepu vodnici.
Scházely jsme se při pasení koz a husí
s dětmi, pro které byla tato činnost větší-
nou nepříjemnou povinností. Paběrkovaly
jsme pole po sklizni brambor a ty, co
jsme našly, jsme pekly v bramborové na-
ti, která voněla při pálení daleko přes pole
a brambory v ní upečené byly o moc
chutnější, než připálené z ohničku z větvi
a jehličí. Tenkrát alespoň pro nás.

Jak podzim přicházel, barvila se příroda
do červena a do žluta, halila se do cářů
mlhy a jak to už na Vysočině bývá, často
a dlouho přšelo. Na mezích dokvétaly ko-
miničky, slzičky P. Marie, pantoflíčky, sklí-
zely jsme i pupavu - nízký bodlák, ze kte-
rého jsme vyjídaly očištěný střed -
"maso".

V naší školní výchově se v říjnu pravi-
delně ve všech třídách objevovala vlaste-
necká témata občanské nauky. Učitelé
nám vysvětlovali s ohledem na naše mož-
nosti porozumění význam 28. října, vzpo-
mínali práce a zásluh TGM a M. R. Štěfá-
níka, kteří svojí činností v zahraničních
politických kruzích pomáhali vybudovat
československou republiku. A my děti

jsme tehdy milovali nejen "tatička Masaryka" ale i Milana Rastislava Štefánika, který zahynul v troskách letadla, když se po válce vracel na rodné Slovensko.

Na oslavy 28. října jsme se dlouho připravovaly. Nejmenší děti recitovaly jednoduché básničky, větší předváděly nacvičené scénky s vlasteneckou tematikou nebo tančily na besídkách, které pořádal Sokol v sále U Slovana. Vystoupení se opakovala znovu ve škole při školních oslavách, a my jsme byly velice hrdé na to, že máme takovou republiku a že do ní také patříme.

Přiblížily se svátky, při nichž vzpomínáme svých zemřelých. Na svátek Všech svatých i na dušičky jsme rády chodily na hřbitov. Hroby byly vyzdobené, navečer za soumraku blikala na všech hrobech světylka. Buď svíčky nebo olejové kahánky. Tenkrát v Dobroníně ve sklárnách vyráběli červená srdce na malé černé nožce, v lampičkách se svítilo olejem a my děti jsme je považovaly za vrchol krásy. Zdálo se nám, že procházíme zahradou s bludičkami. Syrovou hlínu na hrobech zakrývalo chvojí. Někde byly živé květy, kde na ně nebylo dost peněz, zdobily se hroby květinami po domácímu vyráběnými z krepového papíru. Ze stejného materiálu byly zhotovovány i malé polštářky, po okrajích zdobené papírovými volánky. Uprostřed byl nalepený barvotiskový papírový andělíček s unylým výrazem ve tváři, bradu opřenou o spojené ručičky, oči obrácené k nebesům a kolem hlavy přilepené malé zlaté hvězdičky jako svatozář. Pro nás byly tyhle papírové ozdoby nejen dokladem vzpomínek na zemřelé, ale také vzácnou podívanou v podvečerním čase .

Před hlavním vchodem do hřbitova byly dva stánky, kde místní mydlář a voskař p. Fukátko prodával svoje výrobky, svíčky a kahánky. Za hřbitovní zdí, před kostelem sv. Barbory, tam kde se příjezdová cesta dělí, stal stolek s hlídanou pokladničkou, do níž se přispívalo na ošacení a obutí chudých dětí. Kdo byl organizátorem této charitativní akce, už nepamatuji, snad Péče o mládež, nebo Červený kříž.

Na některých hrobech byla svítlna z vydlabané dýně s různě prořezanými stěnami. S takovým světlem chodila někdy starší mládež po hřbitově a strašila ty menší.

Poslední týden v listopadu začínal advent. V mnoha rodinách se vily adventní věnce ozdobené 4 svíčkami, pro každou adventní neděli jedna. Postupně se zapalovaly až do vánočních svátků. Na náměstí stával od začátku prosince strom republiky s desítkami barevných žárovek, poprvé vztyčený v r. 1930, pod ním pokladnička, do které se dávaly příspěvky pro chudé. Pod stromem se každou adventní nedělí ozývaly koledy a adventní písně čerpané z církevního zpěvníku farnosti polenské a přibyslavské, které pod vedením nadšeného muzikanta učitele B. Fišera zpíval polenský dětský sbor. Kdybychom v adventu mohli časně ráno sledovat okolí města z ochozu věže děkanského chrámu, viděli bychom ve tmě malá světylka, scházející se ze všech stran do polenského kostela na roráty. To si lidé z okolí svítili na cestu ve sněhu a v závějích lucerničkami se svíčkami nebo petrolejkami. Věřící chodili pěšky jednotlivě nebo v malých skupinkách a bez nářku a lamentování překonávali mráz a sniž.

Prosinec, pro nás děti v tu dobu nej-očekávanější měsíc, vstoupil bez klepání. 4. prosince bylo někde vidět i Barboru - osobu zahalenou do bílého roucha (asi to bylo prostěradlo) s věncem ze sušených květin na hlavě. Byla postrachem neposlušných dětí. V ten den se také řezaly větvičky s pupaty jabloní, peckovin nebo zlatého deště. Měly mladým ženám přinést příslib vdavek do jednoho roku, pokud do Štědrého dne vykvetou.

Ve výlohách obchodů se objevily první figurky Mikulášů. Největší a nejvíce obdivovaný byl Mikuláš ve výloze u Šperlinků na Sezimově náměstí. Ten byl v životní velikosti. Další trochu menší byl u cukráře Hazuky v ulici Třebízského. Ale tam byly kromě Mikuláše i další mikulášské atributy: metly, zdobené fondánovými bonbóny balenými v hedvábném papíru s třepenými okraji - byly už připravované k ozdobě vánočního stromečku, dále zde byly malé, větší a ještě větší bílé, červeně sešíváné punčochy se sladkým obsahem.

To už 5. prosince chodili po městě Mikuláši, čerti a andělé. Byli zváni do rodin, kde dostali dárky, které hned předali do dětských rukou. Čert řinčel řetězy, Mikuláš nutil děti k modlení a anděl s rodiči měli co dělat, aby vyděšené děti uklidnili.

Mikuláš taky naděloval perníkové figurky s barvotiskovými obrázky Mikuláše a čerta, které byly k dostání prakticky ve všech obchodech. Pekaři krom toho pekli ještě čertíky z koláčového těsta, byly to jen šikovně spletené válečky z těsta s rozinkami místo očí a červeným papírovým jazykem.

Potom se obsah výkladních skříní opět změnil, objevovaly se vánoční kolekce. Drahé s čokoládovými figurkami, levnější

s částí fondánových bonbónů. Tenkrát vyráběli v Amylonu škrobové cukroví, říkali jsme mu "mejdličko" nebo "bruscukr", bylo v tabulkách jako čokoláda, pruhované bílé, žluté, růžové a světlehnědé. Před Vánocemi byl také tento levný mlsek tvarován jako pospojované maličké pusinky velikosti hrášku do kroužků, čtverečků, srdíček a podobných tvarů, takže se dal přivázat na nit a zavěsit na stromeček. Ve výloze u Hazuků byly pro dětské oči další oslnivé figurky - zvířátka z čokolády, balená do staniolu s hezkými přívětivými čumáčky. Ale vrchol vši té předvánoční nádhery představovala malá hnědá čokoládová figurka chlapečka. Na téhle figurce byl z růžové čokolády jen obličejík a vystřečený nahatý zadeček kluka sedícího na bobku, který měl v zadečku zasunutou "zlatou" minci, snad dukát? Tuhle figurku moc dětí toužilo vlastnit, šetřily na ni. A vím o jedné tragedii, která potkala malého šetřílka, kterému se podařilo uspořit, panáčka koupit a když s ním přišel domů, sežral mu ho pes. Jistě to už přebolelo, ale zapomenout? To se prostě nedá.

Rybničky Peklo a Kukle už vydaly svou žeň při výlovu a zásobily polenské domácnosti rybami. V kostele už byl postaven krásný velký betlém. Stával na levé straně před hlavním oltářem. V době svého pobytu ve Vatikánu ho pro Polnou zakoupil páter Dr. V. Pořícký.

Zadní stěnu betlému tvořila vysoká zelená stráž se spoustou pasoucích se ovcí, které s ovčákem hlídali psi a mezi nimi přicházela i část těch, kteří nesli dárky k jesličkám pro svatou rodinu. Betlém zůstal zachován, i když je už stavěn jinde. Ale radost a potěšení dětem přináší stále.

Štědrý den byl už od rána prakticky ve všech domácnostech připravený, stromek okrášlený i tím, co děti dokázaly vyrobit samy. Pozlacené nebo postříbřené ořechy, zavěšená malá jablíčka, pestré barevné řetězy, které děti poslepovaly z malých proužků barevného papíru. Ryba byla ve většině domácností už také připravená. Ale s jídlem se čekalo, ten den se přece všichni měli postit, aby viděli "zlaté prasátko". My děti jsme si je představovaly jako stínový obrázek na stěně, a tak jsme je marně hledaly na zdech bytu. Bylo prostě vždy někde jinde, než my.

V mnoha rodinách se před večeří zpívaly koledy, ale nakonec přece jen přišel vytoužený okamžik, kdy byly děti vpuštěny k rozzářenému stromku s prskavkami a svíčkami, tehdy ještě voskovými. Občas se některá teplem ohnula a vosk pokapal všechno, co bylo pod stromkem, někdy stromek chytil, a to pak byl štědrý večer zpestřen ještě hašením. Ale na požár to nebylo a nás přilákaly misky s cukrovím, ovocem a ořechy. A také zvyky, které v ten den byly pravidlem. Překrojení jablka s hledáním hvězdičky jádřince, lití olova, házení pantofle za záda a pro nás nejmálo zajímavější pouštění malých lodiček na vodu v umyvadle - skořápek vlašských ořechů, v nichž plavaly úplně malé kousky hořících svíček.

Malé děti odcházely unavené a šťastné spát, dospělí čekali na půlnoční mši. Slavná Rybova mše se hrála a zpívala v kostele až na Boží hod. Hráli zdejší muzikanti pod vedením regenschoriho p. Marase, sólové zpěvy obstarávali pánové Zacharník, Došek někdy i Varhánek a slečny Marasová a Drbalová s kostelním pěveckým sborem .

Tenkrát nejezdila auta, děti mohly ve volných dnech jezdit na saních kdekoli v Polné i na silnicích, ohrožovaly je jen potahy. Ty šťastnější mohly bruslit na Pekle nebo Školáku. Jejich "šlajfky" se připínaly k vysokým šněrovacím botám pomoci kovové kličky a že každou chvíli některá spadla, to je nabíledni.

Ale na svátek sv. Štěpána zůstaly všechny zábavy zapomenuty, dopoledne se chodilo na koledu, aby se dodržela tradice.

Hned po Vánocích se změnila nabídka zboží, výrazně u řezníků. Ve výlohách byly vystaveny celé hnědé šunky, uzené i s kůží. Na nich ozdobným písmem ze sádlá napsaná přání k Novému roku. A vedle další nabídka ze zabijačky, jaternice, jelita, tlačenky, uzeniny, všechno, co bylo vhodné k silvestrovským oslavám. Ty pro děti nebyly zajímavé, jen Nový rok jsme ostře sledovaly pro pranostiku "jak na Nový rok, tak po celý rok". Pro nás byl zajímavý teprve svátek Tří králů, kdy bylo znovu volno ze školy a znovu se koledovalo. Kluci byli vyšňořeni stejně, jak to zachytili malíři starších let - dlouhé bílé košile, asi tátovy, na hlavě koruny z bílých pytlíků - možná od mouky, nebo koruny z papíru, umně poslepované. A černý vzadu byl umazán sazemi. Zazpívali, napsali K+M+B a letopočet, poděkovali za koledu a šli dál. Tahle koleda byla jen pro kluky, holky přece nemohly být králové. A tímto svátkem už končily Vánoce, odstrojil se stromek a nastaly dlouhé všední dny, které nás měly přivést k jarním svátkům, k Velikonocům. Ale to zase až příště.

Hrbov

Jméno povinného	Číslo domu	Způsob držebnosti	Dnů roboty			Úrok		Jistina výkupní	
			placené potažní	placené ruční	neplacené ruční	zl.	kr.	zl.	kr.
Antonín Strnad	1	celolán,mlynář				-	44 3/4	57	-
Josef Brabec	3	čtvrtlán	-				26 2/4	3	-
Tomáš Pařík	6	domkář	-				5 1/4	-	30
Ondřej Pařík	7,14	domkář		-			5 1/4	-	35
Marie Brabcová	8	čtvrtlán		-		26	14 2/4	14	40
Tomáš Petřík	13	domkář	-				8	-	55
Josef Brabec	15	svobodník, celolán	-			2	1 2/4	78	50
Jan Došek	16	celolán	156	13		1	23	185	30
Jan Laška	17	celolán	156	13		1	14	184	35
Jakub Urban	19	celolán	156	13		1	42 3/4	187	45
František Dvořák	21	celolán	156	13		1	19 1/4	185	5
Jan Vomela	22	celolán	156	13		1	20	185	10
Petr Novák	23	celolán	156	13		1	4 3/4	183	25
Jan Petřík	28	půllán	78	6,5			35 2/4	92	5
František Klusáček	30	celolán	156	26		1	19 1/4	192	25
Ludvík Sadíl	31	2/3 lánu	104	9			43 1/4	122	30
Tomáš Honza	34	celolán	156	13		1	19 1/4	185	5
František Dvořák	35	svobodník,celolán				2	1 2/4	78	50
František Pařík	39	rychta,celolán				1	26 2/4	62	5
Tomáš Folta	41	celolán	156	13		1	19 1/4	185	5
Tomáš Chalupa	42	celolán	156	13		1	22 3/4	185	35
Filip Havlíček	43	půllán	78	6,5			35 2/4	92	5
František Brabec	46	čtvrtlán			13		12 2/4	14	30
František Pařík	51	domkář					2 2/4	-	20
Václav Brabec	55	čtvrtlán	52	4			21 2/4	61	-
Celkem			1872	169	39	23	8 3/4	2538	35

Potažní roboty byla konána s volským dvouspřežím

BRZKOV

Jméno povinného	Číslo domu	Způsob držebnosti	Dnů roboty				Úrok		Jistina výkupní	
			potažní	placené ruční	neplacené ruční	zl.	kr.	zl.	kr.	
Jakub Bárta	1	čtvrtlán	104	9			54 3/4	123	50	
Vavřín Coufal	5	půllán	104	9			51 1/4	123	25	
Kašpar Jekl	6	půllán	78	8 2/3			41 2/4	94		
František Novotný	7	půllán	120	13		1	28	147	5	
Vavřinec Rychtecký	2	celolán	156	13		1	7 3/4	183	50	
František Morkus	13	celolán	156	13		1	23 1/4	185	35	
Ondřej Vlček	14	celolán	156	13		1	14 2/4	184	35	
Josef Strnad	15	celolán	156	13		1	23 2/4	185	35	
Filip Jekl	16	rychta, celolán	-			1	23 1/4	87	55	
Jan Kasal	18	celolán	156	13		1	23 1/4	185	35	
Vojtěch Sobotka	20	celolán	156	13		1	17 2/4	184	55	
Tomáš Čáslavský	22	chalupník	-	39	13		10	23		
Tomáš Krčál	23	celolán	156	13			52	182	5	
Jan Kasal	24	celolán	156	26		2	5 1/4	197	30	
Jan Rychtecký	25	půllán	156x				50	118	15	
Josef Krčál	26	půllán	78	13			26 2/4	94	45	
Jan Musil	27	celolán	156	13			54 3/4	182	20	
Martin Peřina	31	čtvrtlán	52	4 1/3	13		27 3/4	61	50	
Jakub Wasserbauer	32	čtvrtlán	36		13		7 1/4	39	50	
Josef Fišer	33	čtvrtlán	52	4			25 1/4	61	20	
Matěj Bárta	34	čtvrtlán	52	4			27 2/4	61	40	
Filip Jekl	36	půllán	26				13 3/4	29	40	
Martin Musil	37	půllán	78	13			50 2/4	97	25	
Celkem			2184	247	39	20	59	2836	-	

156x

Pozn .

x potažní robota vykonávaná s 1 volem, v ostatních případech s 2 voly

PODEŠÍN

Dnů roboty

Jméno povinného	Číslo domu	Způsob držebnosti	Dnů roboty placené		Dnů roboty neplacené		Úrok		Jistina výkupní	
			potazní	ruční	ruční	zl.	kr.	zl.	kr.	
Josef Píbel	2	celolán	156	13			1	27 2/4	186	-
František Pleva	3	čtvrtlán	52 x					22 2/4	40	5
Jan Doležal	4	půllán	104 x					45	80	10
Martin Rosecký	5	celolán	156	13			1	7 2/4	183	50
Jan Dobrovolný	6	čtvrtlán	14	104				43 2/4	78	25
Jan Flesar	7	čtvrtlán	78 x					34	60	10
Jakub Jaroš	8	čtvrtlán	78 x					33 3/4	60	5
Jan Šimek	9	půllán	156 x					52 1/4	118	30
Martin Flesar	10	celolán	142	13			1	21	170	5
Václav Rosecký	11	čtvrtlán	39	6,5				26 3/4	48	55
Vojtěch Doležal	14	půllán	142 x					57	108	55
Jan Košák	15	čtvrtlán	78 x					35	60	10
Václav Blažek	17	půllán	104 x					50 2/4	80	40
Jan Rosecký	19	celolán	156	13			1	7 2/4	86	10
Ondřej Dobrovolný	20	celolán	151,5	12,5			1	14	179	20
Josef Stejskal	29	půllán	-	130				39 2/4	77	25
Frant. Dobrovolný	30	půllán	112	13				59 2/4	135	15
Jan Dobrovolný	32	čtvrtlán	78 x					33 3/4	60	5
František Jaroš	34	celolán	156	13			1	29	186	15
Matěj Matoušek	35	půllán	-	156				39 2/4	92	-
Václav Dobrovolný	37	čtvrtlán	44					20 1/4	49	55
Ondřej Chvátal	38	čtvrtlán	39					27	45	15
Václav Chvátal	39	čtvrtlán	39					26 3/4	45	15
Jan Kolář	40	čtvrtlán	4,5 / 52x	0,5				27 1/4	45	45
Josef Kolář	41	čtvrtlán	14 x		13			14	11	40
Frant. Rosecký	46	čtvrtlán	78 x					3 5	60	10
Jan Rosecký	47	čtvrtlán	39	6,5				27	48	55
Václav Dobrovolný	48	čtvrtlán	78 x					33 3/4	60	5
CELKEM			1248	494	13	20		50	2459	30
			1092 x							

Pozn.

Potažní robota označená x byla vykonávána s 1 volem, ostatní s volským dvouspřežím.

Výpočet náhrady:

Cena peněžítá ve stříbře za rok 368 zlatých a 55 1/4 krejcaru.

Odpočet dle §16 - 1/3 na zrušený odvod daně 122 zlatých 58 1/4 krejcaru.

Zbývá 2/3 dle §17 oprávněnci (vrchnosti) 245 zlatých 57 krejcarů.

Z této částky úhrada 1/2 z rozpočtu země 122 zlatých 58 2/4 krejcaru.

Povinní zaplatí (přepočet za období 20 let) 2 459 zlatých 30 krejcarů.

SIRÁKOV

Jméno povinného	Číslo domu	Způsob držebnosti	Dnů roboty				Úrok		Jistina výkupní	
			reluice	ruční	neplacené ruční	zl.	kr.	zl.	kr.	
František Augustin	1	půllán	6	67			47 2/4	47	-	
Jan Hanus	2	celolán	12	156		2	19 3/4	109	-	
Petr Sobotka	4	chalupník	3	26			49 2/4	23	20	
Josef Landa	6	půllán	12	104		1	44 3/4	75	55	
Josef Flesar	7	celolán	12	156		1	44 3/4	105	10	
Jan Morkus	8	půllán	-	6	13		-	3	20	
Šimon Morkus	9	půllán	6	104		1	44 3/4	74	10	
Jan Flesar	10	celolán	12	144		1	42 2/4	98	10	
Václav Sobotka	12	celolán	12	156		1	11 3/4	101	25	
František Bečka	14	celolán	12	156		2	35 1/4	110	45	
Vavř. Uttendorfský	17	čtvrťlán	3	78		1	18 2/4	55	45	
Josef Sobotka	18	chalupník	3	34	13		36 3/4	26	25	
Bartoloměj Vytlačil	19	celolán	12	156		1	43	104	55	
Václav Jaroš	20	celolán	12	156		1	38 1/4	104	25	
Jan Vytlačil	23	celolán	12	156		2	16 2/4	108	40	
Matěj Fišer	24	půllán	6	104		1	31 3/4	72	40	
Josef Dobrovolný	26	půllán	6	104		1	36 1/4	73	10	
Václav Novotný	27	celolán	12	156		1	43	104	55	
Pavel Rosický	28	chalupník	3	52			46 1/4	37	35	
František Augustin	29	celolán, rychta	-	156		2	36 3/4	96	5	
František Musil	31	čtvrťlán	12	84		1	52	65	30	
Tomáš Novotný	36	domkář	-	6	13		25 3/4	6	15	
Matěj Křivánek	39	domkář	-	12	13		9	7	45	
Šimon Landsman	42	domkář	-	37			24	23	25	
Jakub Šerý	44	chalupník	-	52			54 3/4	35	20	
Celkem			168	2418	52	34	13	1671	5	

Ve sloupci reluce jsou uváděny pracovní dny pěší roboty. Tato roboty nebyla již v této době vykonávána a byla dohodou (relicí) nahrazena peněžní hodnotou v následující výši na každou usedlost (bez rozdílu prac. dnů):

1. zdělávání chmelnice 2 2/3 krejcaru
2. sekání sirákovské louky 8 1/4 krejcaru
3. česání chmele 12 1/2 krejcaru

Výpočet náhrady:

Cena peněžítá ve stříbře ročně	250 zlatých	39 3/4 krejcaru
Odpočet dle § 16 1/3 na zrušený odvod daně	83 zl.	33 1/4 kr.
Zbývá 2/3 dle §17 oprávněnci (vrchnosti)	167 zl.	6 2/4 kr.
Z této částky úhrada 1/2 z rozpočtu země	83 zl.	33 1/4 kr.
Povinný zaplatí (přepočet za období 20 let)	1671 zl.	5 kr.